

Непочатенко В.О. аспірант, викладач
Уманський національний університет садівництва (Україна)

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЙОГО ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Вступ

Важко переоцінити роль сільського господарства для економіки України, це одна із найважливіших галузей, яка визначає стан продовольчої безпеки та політичної ситуації в країні, сьогодні ця галузь все ще знаходиться у депресії. Низькорентабельне сільське господарство з яскраво вираженим сезонним характером виробництва, яке значною мірою залежить від природних умов, є найбільш відсталою галуззю економіки, порівняно з промисловістю та сферою послуг. Для свого подальшого ефективного розвитку сільське господарство України потребує значних інвестиційних вкладень.

Метою статті є вивчення сучасного стану і динамічних змін у розвитку сільськогосподарського виробництва, формування обсягів інвестицій у сільське господарство.

Виклад основного матеріалу.

За період реформування організаційно - виробничих структур аграрного сектору України ускладнився розвиток новостворених сільськогосподарських підприємств, а наслідком цього стало значне скорочення обсягів і зниження ефективності виробництва сільськогосподарської продукції та розміру прибутку від її реалізації. Тому забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва в усіх регіонах України полягає у створенні належних умов для нарощування обсягів виробництва аграрної продукції й, отже, підвищення продовольчої безпеки; раціональному використанні природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища; удосконаленні систем ведення сільського господарства; впровадженні нових індустріальних технологій вирощування сільськогосподарських культур та розведення тварин.

Результати досліджень показують, що стан інвестиційної діяльності аграрних підприємств залежить, передусім, від того, які економічні процеси здійснюються в аграрному виробництві. За останні роки економічний стан сільського господарства значно поліпшився.

За попередніми підсумками фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, більшість видів сільськогосподарської продукції були рентабельними. В системі ринкового механізму господарювання рентабельності належить одне з центральних місць, особливістю її як елемента цього механізму є комплексний характер і різноманітність виконуваних функцій.

Найчастіше рівень рентабельності розглядається як головний оцінний показник із нормою прибутку як провідною.

Рівень рентабельності сільського господарства у 2012 році становив 20,5%, у рослинництві він знизився до 22,3%, а в тваринництві – збільшився до 14,3%. Як показали розрахунки, рентабельним було вирощування зернових культур, соняшнику, цукрових буряків, овочів відкритого ґрунту, плодів та винограду а також виробництво молока, м'яса свиней та яєць. Виробництво решти основних видів тваринницької продукції залишається збитковим (табл.1).

Таблиця 1. Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах України, %

Продукція	Рік					
	2000	2005	2009	2010	2011	2012
Зернові та зернобобові культури	64,8	3,1	7,3	13,9	26,1	15,2
Насіння соняшнику	52,2	24,3	41,4	64,7	57,0	45,8
Цукрові буряки	6,1	4,8	37,0	16,7	36,5	15,7
Овочі відкритого ґрунту	-1,7	16,1	19,1	23,5	9,9	-6,8
Картопля	14,0	17,8	12,9	62,1	17,7	-21,5
Плоди	-1,1	12,7	16,2	14,9	17,9	8,8
Виноград	62,7	31,7	92,1	91,6	57,1	72,6
Молоко	-6,0	12,2	1,4	17,9	18,5	2,3
М'ясо врх	-42,3	-25,0	-32,9	-35,9	-24,8	-29,5
М'ясо свиней	-44,3	14,9	12,1	-7,8	-3,7	2,0
М'ясо овець і кіз	-46,4	-32,1	-31,8	-29,5	-39,6	-40,0
М'ясо птиці	-33,2	24,9	-22,5	-4,4	-16,8	-7,2
Яйця	10,6	23,5	13,1	18,6	38,8	52,6
Вовна	-74,7	-72,8	-79,4	-82,2	-70,6	-61,0

Можна перекоонатися, що більш стабільно розвивається рослинництво, але у 2012 році спостерігаємо зниження рентабельності деяких культур. По Україні збитковим є виробництво м'яса та вовни.

В умовах формування ринкового механізму важливим фактором рентабельного ведення виробництва є зниження собівартості продукції й збільшення її виходу на основі інтенсифікації виробництва та інноваційного розвитку і, насамперед, підвищення рівня використання землі.

У 2012 році у порівнянні до попереднього, загальний обсяг продукції сільського господарства зменшився на 10441 млн.грн., у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – на 7972 млн.грн, а в господарствах населення – на 2470 млн.грн.

Спостерігаються характерні відмінності й в обсязі виробництва основних видів сільськогосподарської продукції (табл. 2).

Таблиця 2. Валова продукція сільського господарства за категоріями господарств

(у постійних цінах 2010 року; мільйонів гривень)

Роки	2000	2005	2009	2010	2011	2012
Усі категорії господарств						
Валова продукція – всього	151022	179606	197936	194887	233696	223255
у тому числі						
продукція рослинництва	92838,9	114479,9	129908,3	124554,1	162436,4	149233,4
продукція тваринництва	58183,3	65125,9	68027,6	70332,4	71259,9	74021,4
Сільськогосподарські підприємства						
Валова продукція – всього	57997,7	72764,7	96273,6	94089	121054	113082
у тому числі						
продукція рослинництва	45791	55677	71275,2	66812,7	92138,4	82130,2
продукція тваринництва	12206,7	17087,7	24998,4	27276,3	28915,3	30952,1
Господарства населення						
Валова продукція – всього	93024,5	106841	101662	100798	112643	110173
у тому числі						
продукція рослинництва	47047,9	58802,9	58633,1	57741,4	70298	67103,2
продукція тваринництва	45976,6	48038,2	43029,2	43056,1	42344,6	43069,3

Слід зазначити, що за 2012 рік виробництво продукції рослинництва проти 2011 року зменшилося на 13203 млн. грн., у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 10008,2 млн. грн., у господарствах населення – на 3194,8млн. грн.

Протягом 2012 року обсяг виробництва тваринницької продукції порівняно з 2011-м зріс лише на 2761,5млн.грн

Великою проблемою сучасного аграрного виробництва є оснащеність основними фондами, до яких належать ті засоби праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва і безпосередньо беруть участь у виготовленні матеріальних благ (машини, устаткування), створюють умови для здійснення виробничого процесу (виробничі будинки, споруди, електромережі, трубопроводи), служать для збереження й переміщення предметів праці. Так, за даними Міністерства аграрної політики України, рівень забезпечення АПК країни сільськогосподарською технікою невисокий і коливається в межах 45-65% від потреби на неї. Але здебільшого існуючий парк техніки не відповідає сучасним технічним, технологічним та інноваційним вимогам.

Унаслідок негативних процесів в економіці аграрні виробники значно втратили свою платоспроможність, що, в свою чергу, спричинило зниження технічної оснащеності й уповільнення темпів оновлення технічних засобів. Очевидним є той факт, що для відтворення технічного потенціалу сільськогосподарського виробництва до оптимального рівня в найближчій перспективі необхідно щорічно інвестувати на придбання нових технічних засобів значну частину коштів.

За результатами дослідження, погіршення експлуатаційних характеристик сільськогосподарської техніки призводить до зниження якості польових робіт, внаслідок цього в 2-5 разів збільшуються періоди їх виконання, зростають виробничі втрати продукції та виробничі витрати сільськогосподарських підприємств на проведення ремонтних робіт. Все це в кінцевому підсумку негативно позначається на собівартості продукції й рентабельності її виробництва.

Нині придбання нової або ж капітальний ремонт старої техніки можливо проводити тільки за рахунок капітальних інвестицій, тобто вкладень будь-яких цінностей в основний капітал з метою його приросту чи одержання певного ефекту. Виділення капітальних інвестицій як окремого об'єкта дослідження у діяльності аграрної галузі є обґрунтованим не лише з позицій економічного впливу на розвиток країни та власне сільськогосподарських підприємств, але й з огляду на ряд невирішених питань реального інвестування, які розкривають загальні проблеми оновлення основних фондів і технічне удосконалення виробництва.

Затримка з розв'язанням інвестиційної проблеми у сільському господарстві призведе до значної втрати технічного потенціалу тому для стабілізації й подальшого інтенсивного розвитку сіль-

ського господарського виробництва необхідно залучати інвестиційні ресурси, цілеспрямовано впроваджувати інноваційні технології у конкурентоспроможні галузі та виробництва, тобто забезпечити ефективну інноваційну діяльність.

Дослідження показали, що за 2012 рік у розвиток економіки України було вкладено 293692 млн. грн. капітальних інвестицій, з них у сільське господарство, мисливство, лісове господарство – 6,6%; промисловість – 35,1%; будівництво – 12,7%; торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 8,5%; діяльність готелів та ресторанів – 1,0%; діяльність транспорту та зв'язку – 13,5%; інші види економічної діяльності – 22,6%.

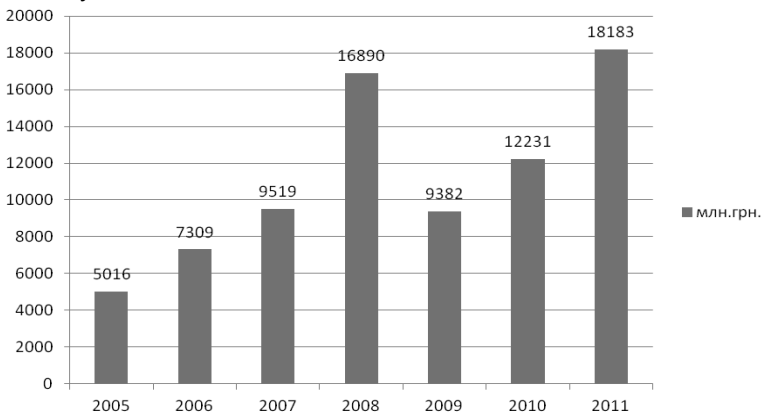
Слід зазначити, що на можливість залучення інвестицій у сільськогосподарське виробництво суттєво впливають зовнішні та внутрішні фактори. До зовнішніх можна віднести такі: виробничо-організаційні, техніко-технологічні, конкуренція, попит, виробнича і науково-технічна інфраструктура, а до внутрішніх – прогресивні галузі та підрозділи, ставлення і сприйняття керівником, взаємовідносини між керівником і працівниками, мотиваційні цілі, самостійність у визначенні напрямів інвестування.

Названі фактори можуть забезпечити процес ефективного формування і результативність залучення інвестицій в аграрних підприємствах (купівля інноваційної сільськогосподарської техніки, впровадження прогресивних технологій, налагодження селекційної роботи, поліпшення нематеріальних активів й ін.).

Упродовж останніх років динаміка інвестицій в основний капітал по сільському господарству мала позитивну тенденцію (рис. 1)

За досліджуваній період після поживавлення інвестиційної діяльності, яка набуває особливого значення в сільськогосподарському виробництві, обсяги фінансових ресурсів, вкладених в аграрний сектор, постійно зростають.

Рис. 1. Обсяг інвестицій в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги

Стрімке нарощування обсягів інвестиційних вкладень відбувається на фоні загальноекономічного зростання виробничого потенціалу країни. Насамперед це відобразалося у збільшенні номінального валового внутрішнього продукту, розміру заробітних плат і купівельної спроможності населення майже в усіх сферах економічної діяльності. Водночас сільськогосподарське виробництво помітно поліпшило свою інвестиційну привабливість і за період фінансової кризи змогло подолати хронічну збитковість, а також певною мірою забезпечити попит на сільськогосподарську продукцію не тільки в Україні, але й у світі.

Враховуючи вагомий виробничий потенціал у сільському господарстві, складовими якого є сприятливі для рослинництва природно-кліматичні умови у поєднанні з родючими чорноземними ґрунтами і кваліфіковані кадри, можна розраховувати на позитивний фінансовий результат виробництва. Адже інвестори, вкладаючи свої ресурси, розраховують на одержання максимальної продуктивності та рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 3. Обсяги інвестицій в економіку України і сільське господарство, мисливство, лісове господарство

Показники	2002	2010	2011	2012	2012 до 2002р.
Капітальні інвестиції, млн.грн. - усього	37178	189061	259932	293692	7,9
У т.ч. сільське господарство, мисливство, лісове господарство, млн.грн.	1854	12062	17006	19363	10,4
Прямі іноземні інвестиції, млн.дол. США - усього	5471,8	44806	50333,9	54462,4	10,0
У т.ч. сільське господарство, мисливство, лісове господарство, млн.дол.	108,6	730,7	736,3	857,2	7,9

Як свідчать наведені в таблиці дані, обсяги капітальних інвестицій сільське господарство зросли у 10,4 разів, тоді як по Україні в цілому у 7,9 разів. А прямі іноземні інвестиції у 7,9 та 10,0 разів відповідно.

Формування сприятливого інвестиційного клімату, залучення іноземного капіталу та інвестиційних ресурсів, а також збільшення національних інвестицій, поки що стримує ряд негативних чинників, найважливішими серед яких є: непослідовна і недосконала інвестиційна політика держави в аграрній сфері, в якій переважають принципи залишкового виділення коштів на потреби розвитку установ бюджетної сфери та на непрямую підтримку проектів недержавних інвесторів; недосконалі механізми та схеми

використання бюджетних коштів; нерозвиненість інноваційної інфраструктури; надмірний знос основних засобів і відсутність умов не лише розширеного, а й простого їх відтворення; несприятливі умови для розвитку малого бізнесу на селі; низька ліквідність інвестицій; невирішеність проблеми іпотеки; недостатнє фінансування заходів щодо розвитку шляхової мережі на селі; недосконалий механізм економічних відносин між галузями, що призводить до низької рентабельності капіталу та інвестиційної привабливості окремих галузей сільського господарства. Високі трансакційні витрати і монополізм посередників на ринках сільськогосподарської продукції та інвестиційних ресурсів не дозволяють товаровиробникам формувати достатні джерела розвитку їх матеріально-технічної бази. Скорочення робочих місць у сільській місцевості та витрат на формування людського капіталу посилює процеси диференціації рівнів розвитку сільських територій, частина яких занепадає.

Висновки. Дослідивши всебічно сучасний стан розвитку сільського господарства України можна зробити висновок, що найефективніше розвивається галузь рослинництва. У тваринництві рентабельним залишається виробництво молока і яєць. Усі інші аграрні галузі збиткові або ж зовсім не розвиваються.

Дослідження показали, що інвестиційна діяльність є важливою складовою прискорення ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва. Але до сьогодні в аграрних підприємствах спостерігається недосконалість процесу освоєння інвестицій через їхню слабку адаптивність і низьку інноваційну активність; відсутність комплексності впровадження, а темпи інвестування є недостатніми для швидкого переоснащення виробництва. Тому вважаємо за доцільне навести основні стратегічні напрями інтенсивного розвитку аграрного виробництва: необхідність врахування регіональних і галузевих особливостей при залученні інвестицій згідно з розробленими пріоритетними інвестиційними проектами; створення вільних економічних зон; розробка регіональних програм стимулювання приватних інвестицій; концентрація внутрішніх інвестиційних ресурсів і координація заходів щодо раціонального їх використання; надання можливостей придбання іноземними інвесторами акцій вітчизняних виробників; страхування інвестицій від некомерційних ризиків; здійснення державного контролю за дотриманням вимог інвестиційного законодавства.

Нині для розв'язання існуючих проблем необхідно шукати нові джерела фінансування аграрної галузі й поліпшувати її інвестиційну привабливість. При цьому розробка і реалізація інвестиційних проектів є однією із важливих умов формування

інноваційної моделі сільськогосподарського виробництва, яка забезпечить характерні для всіх регіонів України кількісні та якісні зміни у виробництві аграрної продукції в ринкових умовах.

Література:

1. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2012р. – К.: 2013. – С.402.
2. Статистичний щорічник України за 2011р. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2012. – С.558.

DEVELOPMENT OF AGRICULTURE AND ITS INVESTMENT PROVIDING

Keywords: *profitability, production, GDP, investment, investment support*

The article analyzes the current state of agriculture in Ukraine. Definitely investments in fixed capital industry.